

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра біологічної та медичної фізики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Перший проректор

“ _____ ” _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Радіаційна біологія
(шифр і назва навчальної дисципліни)
напряму підготовки 0702 прикладна фізика
(шифр і назва напряму підготовки)
для спеціальності 8.070205 медична фізика
(шифр і назва спеціальності (тей))
спеціалізації медична фізика
(назва спеціалізації)
факультету фізико-технічний
(назва факультету)

Кредитно-модульна система
організації навчального процесу

Харків – 2010

Радіаційна біологія . Робоча програма навчальної дисципліни для студентів
(назва навчальної дисципліни)

за напрямом підготовки прикладна фізика , спеціальністю медична фізика . „   ”   , 200   .-   с.

Розробники: Товстяк Володимир Васильович, докт. фіз.-мат. наук, професор.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри _____

Протокол №   від. “ ”   20   р.

Завідувач кафедрою _____

_____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ ”   20   р

Схвалено методичною комісією

Протокол №   від. “ ”   20   р.

“ ”   20   р. Голова _____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань _____ (шифр і назва)	Нормативна (за вибором)	
	Напрямок підготовки <u>0702 прикладна фізика</u> (шифр і назва)		
Модулів – 3	Спеціальність (професійне спрямування): <u>медична фізика</u>	Рік підготовки:	
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		2010-й	-й
Загальна кількість годин - 54		Семестр	
		7-й	-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента - 54	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр.	54 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		54 год.	год.
		ІНДЗ: год.	
		Вид контролю: тести, контрольна робота.	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання -

для заочної форми навчання -

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: освоєння фундаментальних основ взаємодії іонізуючого випромінювання з біологічними об'єктами та організмом, основних фізичних механізмів дії іонізуючого випромінювання на біологічні об'єкти; ознайомлення з методами радіаційної модифікації біоструктур; вивчення основ радіопротекторного захисту організму від іонізуючого випромінювання.

Завдання курсу: дати необхідний обсяг знань в області радіаційної біології та застосування їх з метою виявлення фізичних особливостей дії іонізуючого випромінювання на біологічні об'єкти різних рівнів організації; ознайомитися з особливостями дії іонізуючого випромінювання на організм людини.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати: типи іонізуючого випромінювання та їх властивості; основні фізичні механізми взаємодії іонізуючого випромінювання з біологічними об'єктами; механізми дії радіації на біологічно важливі макромолекули; основні типи біофізичних моделей радіобіологічних ефектів; вплив іонізуючого випромінювання на організм людини; особливості дії підвищених доз радіації на організм та пролонгованого хронічного впливу невеликих доз радіаційного випромінювання.

вміти: здійснювати розрахунки величин радіоактивності та доз іонізуючого випромінювання; аналізувати особливості взаємодії випромінювання з біооб'єктами; оцінювати реальну дозу навантаження організму при роботі з джерелами іонізуючого випромінювання; розраховувати реальні дози при радіохірургічних операціях при лікуванні онкологічних пухлин; працювати з науковою літературою.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Основи радіаційної біології

Тема 1. Предмет і задачі радіаційної біології.

Тема 2 . Загальна характеристика процесу поглинання енергії.

Тема 3 . Види іонізуючого випромінювання та їх властивості.

Тема 4 . Механізми поглинання рентгенівського і γ - випромінювання

Тема 5 . Поглинання нейтронного випромінювання.

Тема 6 . Просторовий розподіл іонів відносно біологічної ефективності різних видів іонізуючих випромінювань.

Тема 7. Іонізація тканин при дії важких заряджених частинок. Іонізація при дії прискорених електронів.

Тема 8. Іонізація тканин побічно іонізуючими частинками.

Модуль 2. Радіаційна біологія молекул та клітин

Тема 9. Загальна картина променевого ураження молекул та клітин. Принцип попадання та концепція мішені.

Тема 10. Залежність біологічного ефекту від виду радіаційного випромінювання. Одно- та багато ударній механізм.

Тема 11. Інактивація макромолекул прямою дією іонізуючого випромінювання.

- Тема 12.** Первинні фізичні процеси, які приводять до інактивації макромолекул.
- Тема 13.** Інактивація макромолекул в водних розчинах. Непряма дія іонізуючого випромінювання.
- Тема 14.** Радіаційно-хімічні перетворювання молекул води.
- Тема 15.** Модифікація променевого ураження розчинених молекул.
- Тема 16.** Кількісні характеристики загибелі опромінених клітин.
- Тема 17.** Первинні фізико-хімічні процеси в опроміненій клітині.
- Тема 18.** Репродуктивна загибель клітин.

Модуль 3. Радіаційна біологія організму людини

- Тема 19.** Дія іонізуючої радіації на цілісний організм.
- Тема 20.** Порівняльна радіочутливість організмів.
- Тема 21.** Дія іонізуючого випромінювання на ссавців. Остра та хронічна променева хвороба.
- Тема 22.** Модифікація радіаційної відповіді організму.
- Тема 23.** Захист організму від дії іонізуючою радіації.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср	л		п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Основи радіаційної біології												
Тема 1. Предмет і задачі радіаційної біології.	1											
Тема 2. Загальна характеристика процесу поглинання енергії.	2					2						
Тема 3. Види іонізуючого випромінювання та їх властивості.	5					5						
Тема 4. Механізми поглинання рентгенівського і γ -випромінювання.	2					3						
Тема 5. Поглинання нейтронного випромінювання.	2											
Тема 6. Просторовий розподіл іонів відносно біологічної ефективності різних видів іонізуючих випромінювань.	3					2						

Тема 7. Іонізація тканин при дії важких заряджених частинок. Іонізація при дії прискорених електронів.	2					3							
Тема 8. Іонізація тканин побічно іонізуючими частинками.	2												
Разом за модулем 1	14					15							
Модуль 2. Радіаційна біологія молекул та клітин													
Тема 9. Загальна картина променевого ураження молекул та клітин. Принцип попадання та концепція мішені.	4					10							
Тема 10. Залежність біологічного ефекту від виду радіаційного випромінювання. Одно- та багато ударній механізм.	3												
Тема 11. Інактивація макромолекул прямою дією іонізуючого випромінювання.	2												
Тема 12. Первинні фізичні процеси, які приводять до інактивації макромолекул.	2					5							
Тема 13. Інактивація макромолекул в водних розчинах. Непряма дія іонізуючого випромінювання.	3					3							
Тема 14. Радіаційно-хімічні перетворювання молекул води.	2					4							
Тема 15. Модифікація променевого ураження розчинених молекул.	2												
Тема 16. Кількісні характеристики загибелі опромінених клітин.	1												
Тема 17. Первинні фізико-хімічні процеси в опроміненій клітині.	5					5							

Тема 18. Репродуктивна загибель клітин.	2					3						
Разом за модулем 2	26					30						
Модуль 3. Радіаційна біологія організму людини												
Тема 19. Дія іонізуючої радіації на цілісний організм.	3					3						
Тема 20. Порівняльна радіочутливість організмів.	2											
Тема 21. Дія іонізуючого випромінювання на ссавців. Остра та хронічна променева хвороба.	4					3						
Тема 22. Модифікація радіаційної відповіді організму.	2											
Тема 23. Захист організму від дії іонізуючою радіації.	3					3						
Разом за модулем 3	14					9						
Усього годин	54					54						

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
3		

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Загальна характеристика процесу поглинання енергії	2
2	Види іонізуючого випромінювання та їх властивості.	5
3	Механізми поглинання рентгенівського і γ - випромінювання.	3
4	Просторовий розподіл іонів відносно біологічної ефективності різних видів іонізуючих випромінювань.	2
5	Іонізація тканин при дії важких заряджених частинок. Іонізація при дії прискорених електронів.	3
6	Загальна картина променевого ураження молекул та клітин. Принцип попадання та концепція мішені.	10
7	Первинні фізичні процеси, які приводять до інактивації макромолекул.	5
8	Інактивація макромолекул в водних розчинах. Непряма дія іонізуючого випромінювання.	3

9	Радіаційно-хімічні перетворювання молекул води.	4
10	Первинні фізико-хімічні процеси в опроміненій клітині.	5
11	Репродуктивна загибель клітин.	3
12	Дія іонізуючої радіації на цілісний організм.	3
13	Дія іонізуючого випромінювання на ссавців. Остра та хронічна променева хвороба.	3
14	Захист організму від дії іонізуючою радіації.	3
	Разом	54

7. Методи навчання

Лекція, практичні заняття, семінарські заняття.

8. Методи контролю

Контрольна робота, тестовий контроль, опитування.

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота																							Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Сума
Модуль 1							Модуль 2							Модуль 3										
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	T17	T18	T19	T20	T21	T22	T23	40	100
2	3	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	3	2	2	3	3	2	3	3	2		

T1, T2 ... T23 – теми модулів

T1-T8- контрольна робота;

T9-T18- тестовий контроль;

T19- T23- тестовий контроль, опитування.

Мінімальна кількість балів необхідна для зарахування модулю:

Модуль 1 - 16;

Модуль 2 - 21 ;

Модуль 3- 9.

Студент отримує допуск до підсумкового семестрового контролю при умові, що загальна кількість балів за всіма модулями - не менше 46.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
60-69	D	задовільно	
50-59	E		
1-49	FX	незадовільно	не зараховано

10. Методичне забезпечення

11. Рекомендована література

Базова

1. Гродзинський Д.М. Радіобіологія. – Київ „Либідь”, 2001 – 447с.
2. Кудряшов Ю.Б. Беренгольц Б.С. Основы радиационной биофизики.-М: МГУ, 1982.
3. Ярмоненко С.П. Радиобиология человека и животных.-М: Высш.шк., 1988. – 424с.
4. Поливода Б.И. Биофизические аспекты радиационного поражения биомембран.- М.: Энергоатомиздат, 1990.- 153 с.
5. Хансон К.П. Молекулярные механизмы радиационной гибели клеток.- М.: Энергоатомиздат, 1985.- 150 с.

Допоміжна

1. Кузин А.М., Структурно-метаболическая теория в радиобиологии.- М.: Наука, 1986.- 284с.
2. Барабой В.А. Ионизирующая радиация в нашей жизни.- М: Наука, 1991.- 217с.
3. Коггл Дж. Биологические эффекты радиации. М: Энергоатомиздат, 1986.- 184с.
4. Кузин А.М. Природный радиоактивный фон и его значение для биосферы Земли.- М.: Наука, 1991.- 115 с.
5. Никберг И. И. Ионизирующая радиация и здоровье человека.- К.: Здоров'я, 1989.- 159 с.
6. Пути миграции искусственных радионуклидов в окружающей среде: Радиоэкология после Чернобыля.- М.: Мир, 1999
7. Радиобиология: Учебник для вузов.- М.: Колос, 1999.- 384 с.
8. Рыскулова С.Г. Радиационная биология плазматических мембран.- М.: Энергоатомиздат, 1986.- 125с.
9. Ярмоненко С.П., Жизнь, рак и радиация.- М: Изд. АТ, 1993.- 160с.
10. Edward L. Alpen Radiation Biophysics.- Published by Academic Pr, 1997.-520 p.

11. Kiefer Jurgen. Biological radiation effects.- Berlin; Heidelberg; New York etc.: Springer, 1990.- 444 p.

15. Інформаційні ресурси.